

VANDA

A kisváros ott húzódott meg a vasútvonal két oldalán, a pinszki mocsarak közepetáján. Behavazott háztetőivel, hótól lepett nyomtalan fehér utcáival úgy tűnt, mint valami mesebeli játékváros. A napok óta csendesen hulló hó belepte a vasútállomás romjait és hősapkát rakott a kihült kéménycsonkok tetejére.

Hazafelé tartottunk, leginkább gyalog, a megvert sereg megszeppent alázatosságával. Hogy miért, mi célból kellett itt megállnunk, nem értettük. Jól esett azonban az apró faházak meghitt melege annyi nélkülözés, izgalom, szenvedés és dermesztő hideg után.

Az utcák délután háromra úgy elcsendesedtek, mintha kihalt volna a város. Az értelmetlen délelőtti menetelések és céllovászat után mi is ott ültünk a meleg kemence körül és szólanul bámultunk a tűzbe. Gondolkodtunk, de leginkább meghaltunk egy kicsit a sivar jelen számára. Könny nélkül sirattuk egy-egy meghitt otthoni óra emlékét és utána rendszerint a vasútállomás felől idehallatszó német káromkodásra riadtunk fel. Az időközönként távolból felmorajló ágyúörgés nem izgatott már, hiszen majd csak hazatérünk egyszer.

Szállásadó gazdánk meghatározhatatlan korú öreg vasutas volt. Széles, szögletes arcán ezer ránc, haja erősen őszes. Szemei szomorúan elmerengők, távolbanézők. Még nem láttuk mosolyogni. Napokig nem szólt egy szót sem, csak nézett bennünket kutató kíváncsisággal, szomorúan.

Később mégiscsak összebarátkoztunk. Apró figyelmességek, kedvességek után megérezte bennünk az embert és elfelejtette a katonát. Egy napon elfogadta tőlünk a felkínált cigarettát is és mohón gyújtott rá. Addig nem láttuk füstölni.

Egyik napon, ahogy hazajött a vasútról szolgálatból, ő is megkínált főttkrumplival és teával.

Megtört tehát a jég. Teázgatás közben elmondotta, hogy az első világháborúban magyar hadifogoly volt. Egy árva magyar lányt vett feleségül. Ide is hozta, de az már tíz éve meghalt. Ő maga, amint látjuk, nagyon szegény, sokat éhez. Egyetlen öröme van az életben, a kislánya, ez azonban most egy eldugott helyen él, mert hát sok a rossz ember.

Láttuk rajta, hogy tőlünk félt. Tőlünk, a kifáradt, agyonhajszott, megvert, melegségre, szeretetre vágó „hódítóktól”.

Felesége fényképe is előkerült. Fiatalkori arckép lehetett. Régi divatú kalap alatt dús szőke hajkorona, szinte ma is élő, csillogó, dióbarna szemek, szép arc, keskeny, zárkózott száj. Ahogy a szemét néztem, úgy éreztem, hogy ő, a halott, lát most engem.

Ettől a naptól kezdve az öreg mindig velünk vacsorázott. Megosztottuk élményünket vele, mert láttuk, mennyire mohón eszik, ki tudja mennyit éhezett már.

Szilveszter estén, meglepetésünkre, munkából jövet magával hozta a lányát.

— Elhoztam a kislányom. Ő a Vanda. Már meséltem neki magukról.

Vanda két dióbarna szeme ijedten csillogott ki a fejét fődő vastag kendő mögül. Orrát pirosra csípte a hideg. Esetlen nagy csizmáiban, foltos fiúnadrágban tétován állt egy ideig, aztán bátoratlanul nyújtott kezét. Kicsiny, puha keze is jéghideg volt.

— Jó estét.

Apja féltő szeretettel invitálta.

— Öltözz át, kislányom!

Vanda eltűnt a belső szobában. Az öreg is ledobálta magáról nehéz felsőruhát és hozzálátott, hogy teát főzzön.

Mi szólanul ültünk az asztal mellett Pistával, a hírvivővel. Ólomlábban másztak a percek. Nem mertünk egymásra nézni, hogy észre ne vegyük egymás bűnös türelmetlenségét.

Aztán . . . Aztán bejött a megelevenedett fénykép. Megdöbbenő volt.

Tizennyolc év körüli, gyönyörűen fejlett, ritka szép kislány állott előttünk

egyszerű vászonruhácskában, derekára simuló széles övvel, saroknélküli kicsiny mokasszinban.

Úgy érztem, a szívem kiugrik a torokból. Doboló halántékkal bámultam rá, mint aki nem akar hinni a szemének.

Igen! A szemei . . . Azok az édesanyjáié. Csillogó barnák, gyermekesen nyíltak, ártatlanok és mégis észveszejtők. Barna haja simán fésülve, amolyan konty-félében, egészen nagylánnyá tette. Tiszta, magas homloka értelmet sugárzott. Széltől cserzett barnáspiros arcán kétoldalt huncut gödröcskék. Válla széles, dereka valószínűtlenül karcsú. Kis mellei büszkén előreugrók, lábai hosszúak, izmosak, lábfeje nevétségesen kicsiny.

Eleven kárhozat! . . .

Ahogy rámnézett apja kutató nézésével, úgy éreztem, a lelkembe lát. Lehajtottam a fejem.

— Papa mondta, hogy maguk jó emberek. Eljöttem meglátogatni őt és magukat. Legyünk együtt Szilveszterkor.

Hangja mély volt és sejtelmes, szinte belereszkettem.

Odahúzódott apja mellé és onnan nézett ránk mosolyogva. Aztán váratlanul megszólalt — magyarul:

— En is jól tudok magyarul. Édesanyámtól tanultam . . .

Igy mondta: édesanyám.

Ott ültünk háttal a tükörnek, az asztalnál és nem tudtunk szólni, csak bámultuk őt szótlanusul.

Aztán odaállt eléem, szembe a tükörrel, hogy megigazítsa a haját. Közben lopva lenézett rám és mosolygott felhevült arcomon. Megcsapott kibontott hajának illata.

Pista nem bírta már tovább, láttam rajta. Vette a sapkáját, köpenyét, a csajkákat:

— Szakaszezőtő úr, én elmegyek a vacsoráért.

Láttam rajta, hogy szenved. Sajnáltam is, meg irigyeltem is egy kicsit. Nem lenne jobb, ha magam is vele mennék?

Az öreg egy ideig szótlanusul figyelt. Bizonyára észrevette zavaromat és kínlódásomat, és mentegetőzve magyarázta, hogy Vanda még majdnem gyerek, alig múlt tizenhét éves. Front előtt balettet tanult, egészen kicsiny korától, azért ilyen kifejlett.

Kínomban előszedtem a hazulról küldött színházi képeslapokat. Azokat kezdem nézegetni, hogy ne kelljen őt nézmem. Azonban odaült mellém. Ott éreztem forró, fiatal testét mellettem. Kezünk néha — véletlenül — összeért. Remegve forgattam a lapokat, és vágytól kínlódva magyarázgatam neki a neveket.

A sok szép színésznő láttán kicsit irigykedve jegyezte meg:

— Sok szép nő van Magyarországon. Anyuka sokat mesélt róla.

Aztán elnézett hosszan, vizsgálódva.

— Ahol maga lakik, ott is vannak szép lányok?

— Vannak, Vanda . . . Vannak.

— És . . . Volt-e már szerelmes?

— Voltam . . . De még nem szerettem senkit.

Rámnézett kíváncsian.

— Hát az nem mindegy?

— Nem, kicsi Vanda. Maga ezt még nem tudhatja. Megmagyarázom. Amikor már csak mondja az ember, hogy „szeretlek”, akkor legfeljebb színes papírbá csomagolja ezt a kegyes hazugságot. Én még sohasem mondtam ezt senkinek. Nem is kell azt mondani. Azt észre kell venni!

Kérő, könyörgő tekintetem a pillantását kutatta. Amikor rámnézett lelkembe hatoló szemeivel, mintha egy kicsit megijedt volna.

— Furcsa ember maga . . .

Nem tudtam szabadulni a szemeitől. Szerettem volna megcsókolni a két gödröcskét az arcán, a tiszta homlokát, hosszú szempilláit, akaratos kis száját, hosszú, karcsú ujjait, puha tenyerét.

Szerencsére megjött Pista a vacsorával. Valahonnan még két üveg bort is kerített.

— Legyen nekünk is egyszer Szilveszter . . .

Vacsora után az egyik üveg bort a teába töltöttük. Vanda természetes közvetlenséggel sürgött forgott körülöttünk. Ő is ivott a teából. Oroszosan itta, fogai közé véve a kockacukrot és úgy szürcsölgette lassan, szertartásosan. Nagy szeméit néha rámvetette, kicsit hálásan, kicsit pajkosan. A bor kipirosította arcát, szemei még csillogóbbak lettek. Ingerkedve nyalogatta kis nyelvvel ajkai szélét. Azt hiszem, úgy érezte magát, mint pajkos gyerek az oroszlánketrec előtt, amikor vesszővel csiklandozza a rács mögött az oroszlánt, tudva, hogy az úgy sem haraphatja meg.

Elborult szemekkel néztem és sírni tudtam volna tehetetlenségemben. Itt van ez a lány, aki ártatlanságával, gyerekeségével lenyűgözött, aki szép és kívánatos, akibe bele lehet örülni és itt van a szomorúszemű apja, akinek talán egy tisztáji asszony volt a felesége . . .

Megbontottuk a második üveg bort is. Az öreg szóttlanul nyelte, szeméi elhomályosodtak.

— Mindig az asszony jut az eszembe, ha ezt a gyereket látom . . . Az is ilyen volt. Kicsit sovány, vígkedélyű, szerette a táncot. Békében a Szilveszter sosem talált idehaza bennünket. Nem hagyott békén . . . Azt szerettem benne. Ő akarta azt is, hogy Vanda táncolni tanuljon . . .

Aztán régi, kopott lemezzátszót vett elő.

— Az asszony bolondja volt a gramofonnak . . . Esténként, ha nagyon egyedül vagyok, felteszem a kedvenc lemezét és . . . együtt vagyok vele . . .

Tétova kezekkel egy régi lemezt vett elő, kicsit megfúvogatta a portól, féltően, szeretettel.

Aztán felhangzott a régi dal:

*„Nagy árnyas park közepében
állott egy öreg platán . . .”*

Odakinn vesztül rázta a hóvihar a kerítést. Idebenn szinte fülledt volt már a meleg, mégis majdnem dideregtem.

Az öreg már kicsit megtompult a hortól, szeméiből lassan hulltak a könyvek:

— Táncolj nekünk, Vandácska . . .

Új lemezt tett fel és felcsendült a sokszor hallott hazai dal:

*„Mindig az a perc a legszebb perc,
mit meg nem ad az élet . . .”*

Vandára néztem. Félig lehunytt szeméit pajkosan vetette rám. Aztán kicsit szégyellősen, lassú, óvatos mozdulatokkal táncolni kezdett.

Szemeim elé vörös köd ereszkedett. S ettől a ködtől nem láttam mást, csak Vanda lassún kígyózó derekát, keskeny csipőjét, égő szemét. Volt valami félelmetesen szép mozdulataiban, akaratlan csábításában. Fiatalsága, temperaméntuma, eltitkolt, de mozdulataiban akaratlanul is kifejezett vágyódása bűvöletbe ejtett. Lenyűgözve bámultam beszédes kezeit, ringó derekát, karcsú bokáját.

Tánc közben odajött hozzám. Megfogta a kezemet:

— Jöjjön táncolni. Most van a hölgyválasz . . .

Nem tudtam és nem is akartam ellentálni a szelíd erőszaknak. Beszédes volt a szemé, esdeklő és szomorú, kacérkodó és szemérmetes egyszerre. Amikor a karjaimban tartottam, fölemelte a kezét és puha tenyerével befogta a szememet:

— Nem szabad így néznie.

Hangja ijedt volt és könyörgő.

Az állomás felől rekedt vonathogás hallatszott. Talán most érkezett a szerelvény, amin hazamegyünk.

Ez egy kicsit észhezterített. Pedig de jó volt itt elfelejteni a rideg valóságot: a háborút, a hideget, a kemény parancsszavakat. Jó volt így hirtelen fellángolni.

Ereztem, hogy lángvörös lett az arcom.

— Nem szeretném, ha félne tőlem. Hiszen maga mondta, hogy mi jó embe-

rek vagyunk. Es . . . én tisztelem az édesanyját is, akire olyan nagyon hasonlít. Nem tehetek arról, hogy jelenléte, közelsége ennyire . . . felzaklatott. Amióta csak itt vagyok, örökösen rettegetem életemért. Amit itt kaptam, az csupa hideg volt, csupa hajsza, embertelenség. Halottakat láttam és sebesülteket, akiket olyan emberek sebesítettek és öltek meg, akik sohasem ismerték őket. Akik valamikor pajkos gyerekek voltak és az ilyen téli estéken anyjuk kötényébe bújtak. Látatlanul is láttam anyjukat, apjukat, akik még remélnek. Én fogtam le a szemüket . . . En hallottam az utolsó sóhajukat . . . Mindegyikhez volt vigasztaló szavam. Nekem itt senki nem mondott egy jó szót . . . Erre jött maga . . . Megmelegített a közelségével. Megbolondított az ártatlanságával, a mosolyával, a szemével, a táncával, az illatával. Most jöhetnék én, a „hódító”. Akinek a szava parancs. Akinek engedelmelkedni kell. Háború van. Ki kéri számon az elhullajtott könnyeket? De nem tudok így magára nézni. Az a fénykép ott . . . a tükör alatt lát engem. Én . . . legfeljebb holdog voltam egy estén, Szilveszterkor, annyira, hogy belefájdult a szívem . . . Ne haragudjon.

Lüktető, zúgó fejjel támolyogtam ki az udvarra. Nem tudtam mellette maradni, annyira fájt a közelsége is.

Nem tudom, meddig álltam ott, a behavazott udvaron. Kábult voltam az elfogyasztott bortól és odakinn sem láttam mást, mint Vanda keskeny, szívalakú lábnyomait a hóban.

Valahol messze szán csilingelt. Oráítozó, részeg német katonák tértek haza a kantinból, borgőzös Szilveszterről.

Egyszerre csak ott állott mellettem. Útrakészen felöltözve. Arcát alig láttam a vastag kendőtől. Nézett engem csillogó szemekkel és úgy suttogtat:

— En . . . én most elmegyek. Jobb ez így nekünk. Pedig el tudtalak képzelné téged úgy . . . tudod? Férjemnek és szeretőmnek. Uramnak és rabszolgámnak. Tudtalak volna szeretni kínlódva és holdogan.

Orjító volt suttosgálása, tétova ujjainak kétségbecsett belémkapaszkodása.

— Eddig csak kerestem a boldogságot, és most eljöttél te, hogy elérhetetlen álom legyél. Ha ezt tudom, hogy így lesz, nem jövök ide. Nem kellett volna idejönnöm. Nem akartam neked fájdalmat okozni. Látom, hogy szenvedsz. Egy kicsit én is. Dehát . . . háború van. Nincs értelme. Ha . . . egy kicsit szeretsz, visszajössz, majd ha béke lesz. En várlak.

Odabújt hozzám kicsit szégyenkezve és úgy nézett fel rám:

— Az előbb . . . láttam, amikor megcsókoltad a hóban a lábam nyomát, amikor azt hitted, hogy nem látlak. Te csacsi! Hiszen az csak hó . . . Jön a tavasz és elolvad . . . Es most hunyd be a szemeidet. Nem merlek megcsókolni, ha megint úgy nézel rám Félek a szemeidőtől és önmagamtól. És féltékeny vagyok a hóra, tudod?!

Két puha tenyerébe fogta az arcomat és úgy csókolt meg. Szemeiből lassan potyogtak a könnyek.

— Elmegyek, mert látom, hogy szenvedsz, ha mellettem vagy. Elmegyek, hogy így emlékezem rád. Elmegyek, hogy ne okozzak több fájdalmat neked. Te . . . te jó ember . . . Ugye nem haragszol?

Valahol messze keleten felbőgtek a Katyusák. Az ócska ház beleremegett a távoli morajlásba.

Aztán elment. Lehajtott fejjel, tétova lépésekkel. Mint aki azért megy el, hogy ne fájjon.

Felsírt bennem a kétségbeesés:

— Vanda! Drága! Ne menj el most! Nem szabad. Éjjel van! Nem szabad kinn járni! Nem ismered a jelszót!

*

Ostorscapásként ért a szomszéd ház felől a német őr parancsa:

— Halt! Halt! Parol?! . . .

Beleordítottam a sötét éjszakába:

— Ne lőjj, te állat! Hamburg . . . Hamburg . . .

Az éles sorozat azonban már beerecsegett a sötétbe. Aztán csend lett, kínos, fájó csend.

